

2. Ingrid Inglander

ICKEVÅLDSLIG KONFLIKTHANTERING Vetenskap och färdighet

När jag först kom i kontakt med riksföreningen LÄRARE FÖR FRED i mitten av 1980-talet blev jag först irriterad. Fånigt namn - ”för fred”. Alla är väl för fred menade jag, men fick svaret ”Ja, men vad *gör* du för den, som lärare? Det är vad vi försöker arbeta med.” Min första irritation kom att bytas mot ett livslångt engagemang.

Så kom jag att delta i den tredje internationella fredsundervisningskongressen i Budapest 1990. Den första hade på skandinaviskt initiativ hållits i Köpenhamn 1986 och lett till en Unesco-utmärkelse för att vi mitt under det kalla kriget fört samman öst och väst, syd och nord.

I Budapest var ett av de svenska bidragen en mycket uppskattad workshop i konstruktiv konflikthantering av vår medlem dramapedagogen Eva Lelkes. Under dessa dagar presenterade danska Else Hammerich det då nybildade Centrum för konflikthantering i Köpenhamn, och lundaforskaren Åke Bjerstedt redogjorde i ett annat seminarium för den svenska läroplan, Lgr 80, som faktiskt ålade lärarna att i undervisningen ta upp konflikter och hur de kan hanteras fredligt. Då var vi unika i detta, och mycket avundade av lärare i andra länder för att vi kommit så långt.

Starkast intryck på oss 10-15 svenska deltagare (från både Lärare för fred och dåvarande Skolöverstyrelsen) gjorde den kvinnliga indiska professorn i Gandhis ickevåldsfilosofi, Suman Khanna (1985), som talade om hur hans filosofi i dag kan tillämpas praktiskt. Hon inledde med att citera Gandhi:

Det är inte konflikten som är problemet, konflikt är ett naturligt led i all utveckling. Problemet är hur vi väljer att lösa konflikten.

Icekvåld är människoslåktets lag. Det är en kraft som är starkare än elektricitet, och med kraftigare verkan än t o m eter. I icekvåldets innersta finns en självverkande kraft.

Icekvåldets lag verkar lika självklart som tyngdlagen. Om den tillämpas med naturvetenskapernas exakthet, så uträttar den lika stora underverk.

Vad *är* då icekvåld? Suman hade fått 20 minuter i plenum, men vi såg snabbt till att hon också fick tid och plats för en workshop - hennes/Gandhis tankegångar visade sig ju vara grunden för det vi då kallade konstruktiv konfliktlösning! **De mest centrala begreppen hos Gandhi är sanning, tålmod och respekt för motparten – att rikta sig mot saken, aldrig mot personen. Och att själv sträva efter att leva med icekvåld (ahimsa) i tankar och sinne. Suman visade också hur konfliktens mekanismer, och hur de kan fås att leda till våld eller utveckling, är precis desamma mellan individer som mellan grupper och nationer.**

Där grundlades inom vår förening insikten att icekvåldslig konflikt-hantering både är en vetenskap och en färdighet. Båda kan läras in och båda kan läras ut, bäst i samspel med varandra. Båda behövs och hör i hög grad hemma i skolan.

Gandhis tankar har varit basen för Martin Luther King och medborgarrättsrörelsen i USA, för Gene Sharp (1973, 1990) och hans 198 punkter för civilmotstånd och för en rad icekvåldsliga revolutioner runt om i världen. Som senare forskning visat är det oftast de revolutioner som genomförts utan våld som lett till en hållbar utveckling. Skulle inte skolan lära ut hur sådant går till?

Jo, det tyckte vår förening var självklart. Vi hade ju redan från början, 1982, försökt få in fredsundervisning i skola och lärarutbildning, läroplaner och läromedel. Och vi var inte ensamma.

Utbildningsradion tog redan under 1980-talet under Margareta Ingelstams ledning upp ickevåld och konflikthantering i sina program, Myrdalsstiftelsen gav ut läromedel för fredsundervisning i skolan och inom den dramapedagogiska utbildningen började man föra in ickevåld och konflikthantering.

När konfliktkunskapen under 90-talet på allvar började tränga ut från universiteten uppstod snart en stark efterfrågan på utbildning bland lärare och lärarstudenter. Man vände sig då gärna till freds rörelsen som utvecklat en stor teoretisk men också praktisk kunskap och färdighet i konflikthantering. Gandhi hade lagt grunden.

Burtons (1990) behovsteori (med grundtanken att konflikten har sitt upphov i otillfredsställda behov), Galtungs analyser (1975, 1996) och införande av begreppet *strukturellt våld*, Lederachs (1996) betoning av aktörs- och maktperspektiven och Rosenbergs Nonviolent communication (1999) var bland det som gjorde starkast intryck på oss och som vi fann lättast att använda. I den stora mängden praktiska övningar i konflikthantering intar australiska *Everyone can win: How to resolve conflict* av Cornelius & Faire (1989) en särställning, med bl a den grundläggande strukturen för hur man kan kartlägga en konflikt tillsammans med parterna. Den har tyvärr ännu inte översatts till svenska.

Först ut med att ta in konflikthantering i sin utbildning var vården, tätt följd av förskolan – men i den övriga lärarutbildningen dröjde det.

År 2001-10 kom så FN:s årtionde för fred och ickevåld för världens barn. I den grundläggande resolution som undertecknades av nästan alla länder enades man om att ”fredens och ickevåldets praktik” skulle läras ut i skolor och utbildning, inte minst i lärarutbildningen.¹

Sveriges insats för årtiondet blev ett statligt bidrag till en handfull civila organisationer: FN-förbundet, Kristna freds rörelsen, Lärare för fred, Röda Korset och ungdomsorganisationen Peace Quest bildade

¹ Se vidare om UNESCO och lärarutbildningen i C-J Klebergs kapitel. (Red. anm.)

samverkansprojektet ”Fred i våra händer”, den svenska versionen av UNESCO:s världsvida ”Peace is in Our Hands”. Vi kunde bli inbjudna samtliga lärarutbildningar till fyra konferenser (-03, -04, -05 och -08) tillsammans med studentrepresentanter, konflikthanteringspedagoger och forskare (-05 deltog också Skolverket, representanter för skolhälso- och elevorganisationerna och lärarnas skyddsombud).

Fred i våra händer uppvaktade också de politiska partierna, riksdagsledamöter och utbildningsutskottet. Vid samma tid visade flera enkäter från bland annat lärarfacken och BRIS att lärarstudenterna krävde konflikthanteringskunskap i sin utbildning. Det hade man redan 2002 krävt i en appell till dåvarande utbildningsministern, underskriven av så gott som alla lärarstudentkårer. I mars 2005 antog så riksdagen första delen av den motion som innebar att kunskaper i konflikthantering skall ingå som ett obligatoriskt moment i *all* lärarutbildning. Den andra delen föreslog att konflikthantering också skulle ingå i skolans läroplaner för alla stadier. Den avslogs!

Så här formuleras kärnan i Gandhis civilmotstånd av Galtung och Naess i *Gandhis politiske etikk* (1955):

- Ickevåld i tankar och sinne
- Identifiera dig med den du kämpar för
- Ge kampen ett positivt innehåll
- Utvidga inte målet för kampen
- Var villig att kompromissa
- Visa tillit till motståndaren
- Rikta dig mot saken, inte mot personen
- Lev dig in i motståndarens synpunkter
- Utnyttja inte den andra sidans svagheter
- Provocera inte

Referenser

Burton, J. W. *Conflict: Resolution and Provention*. London: Macmillan; 1990.

Cornelius, H. & Faire, Sh. *Everyone can Win. How to resolve conflict*. East Roseville, NSW, Australia: Simon & Schuster; 1989.

- Galtung, J. *Är fred möjlig? Studier i fred och imperialism*. Stockholm: Prisma; 1975.
- Galtung, J. *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. London: Sage; 1996.
- Galtung, J. & Naess, A. *Gandhis politiske etikk*. Oslo: Johan Grundt Tanum; 1955.
- Ingelstam, M. *Motstånd utan våld*. Stockholm: Utbildningsradion 1988
- Khanna, S. *Gandhi and the good life*. New Dehli: Gandhi Peace Foundation; 1985.
- Lederach, J. P. *Preparing for peace: conflict transformation across cultures*. London: Syracuse University Press; 1996.
- Rosenberg, M. B. *Nonviolent communication: A Language of compassion*. Del Mar, CA: PuddleDancer Press; 1999. Sv. övers. Nonviolent Communication, ett språk för livet. Svensbyn: Friarie Liv; 2003.
- Sharp, G. *The politics of nonviolent action*. Boston, MA: Porter Sargent; 1973.
- Sharp, G. *Civilian-based defence: A post-military weapons system*. Princeton, NJ; Princeton University Press; 1990.

Rekommenderad litteratur

- Curle, A. *Kraften som förvandlar: Synpunkter på ickevåld*. Sv. övers. R. Lantz. Stockholm: Carlsson; 1992.
- Grünbaum, A. *Lika och unika: Dramapedagogik om minoriteter*. Göteborg: Daidalos; 2009.
- Grünbaum, A. & Lepp, M. *DRACON i skolan – drama, konflikthantering och medling*. Lund: Studentlitteratur; 2005.

- Haga Bokförlag. Citatsamling. *M. K. Gandhi. För pacifister*; 1983.
Med tillstånd av Najivan Trust, Ahmedabad, India; 1949.
- Larsson, L. *Nonviolent Communication i praktiken. Arbetsbok för att praktisera Nonviolent Communication individuellt eller i grupp*. Svensyn: Friare Liv; 2004.
- Lind, E. *Medkompis. Medling och konflikthantering i skolan*. Jönköping: Brain Books; 2001.
- Utas Carlsson, K. *Lära leva samman: Undervisning i konflikthantering. Teori och praktik*. Jonstorp: KSA; 2001.
- Vinthagen, S. *Icke våldsaktion: En social praktik av motstånd och konstruktion*. Doktorsavhandling, Inst. för freds- och utvecklingsforskning, Göteborgs universitet; 2005